ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ

«МАНИТЬ КРАСА РІЧОК МОЙОГО КРАЮ»

краєзнавчі бібліомандрівки

Чернівці, 2021

УДК 556.5(477.85)

М 23

«Манить краса річок мойого краю»: краєзнавчі бібліомандрівки / Чернівецька обл. б-ка для дітей ; уклад. Н. Ковалець. – Чернівці, 2021. – 28 с.

Краєзнавчі бібліомандрівки запрошують у незвичайну подорож: вас чекають стрімкий Прут, поважний, помережаний меандрами Дністер, непередбачуваний Черемош та ще багато малих річок Буковини. Тут на вас чекають легенди, перекази, вірші та цікавинки про найбільш знакові річки краю. А ще цими розповідями ми хочемо привернути увагу до екологічного стану басейнів річок, засмічення їх басейнів різними відходами.

Адресовано бібліотекарям, організаторам дитячого читання, учням 5-11 класів.

Укладач **Н. Ковалець**

Редактор **П. Рудая**

Комп’ютерний дизайн **Т. Дудчак**

Відповідальна за випуск **А. Біла**

ЧОБД, 2021

Зам. № 5

І у синю даль
Понад горами лине пісня ця, –
Про чудовий край,
Чарівний край Черемоша й Прута.
Край, мій рідний край,
Пісенний край завзяття і труда,
Ти – моя любов,
Ти рідна матінко, моя земля!

Микола Мозговий

Чи знаєте ви, що територією Чернівецької області течуть 75 річок завдовжки понад 10 км кожна? Головні річки області – Дністер, Прут і Сірет. Власне основною річкою є Дністер, який безпосередньо впадає в Чорне море, а Прут та Сірет – притоки Дунаю. Всі інші річки – це притоки різних розрядів Дністра, Пруту та Сірету. Основні річки протікають, головним чином, з північного заходу на південний схід, перетинаючи область в широтному напрямку.

Всі річки області за режимом можна розділити на дві групи: гірські та передгірно-рівнинні. До першої групи належить Черемош з притоками (до м. Вижниці) та верхів'я Сірету. До другої групи – Дністер, Прут, Черемош (від м. Вижниці до гирла) та Сірет.

Тож запрошуємо у мандрівку-знайомство як найбільшими річками Буковини, так і непримітними, значно меншими за розміром, але від того не менш значимими річечками. Всі вони, безперечно, займають свою нішу у екосистемі Буковини. І зникнення самої непримітної річички, потічка може стати трагедією для тих, хто живе на їх берегах.

ПРО РІЧКУ ПРУТ

Ой Прут ріка, стрімка вода,
Біжить вода, немов життя, немов життя.
Ой зупинись хоча б на мить
І поверни щасливі дні, юні літа.
Микола Мозговий

Річка **Прут** – одна з найбільших, що протікає Буковиною. Довжина його становить 967 км, з яких 272 км припадає на Україну. Як і будь-яка гірська річка, Прут має дуже бурхливий потік майже до самих Чернівців. Бурхливий і стрімкий характер річки закладено в її назві «Poratus», що в перекладі з латинської означає «швидкий, вогняний». Ширина річки в різних місцях від 50 до 800 метрів. Береги Прута порізані, але це додає йому особливої принади. Древній ліс, який оточує річку, має свою містику і надзвичайну енергію. Зокрема, в районі міста Яремче Івано-Франківської області Прут має своє найскладніше русло.

Від витоків і майже до міста Чернівці ріка Прут має яскраво виражений гірський характер, русло його дуже розгалужене, правий берег стрімкий, подекуди поперечний профіль русла має вигляд урвища. Ширина Прута тут коливається від 50-70 до 150 м, на розгалужених ділянках – 500-800 м. Глибина в часи спаду води становить не більше 0,5-1,5 м, а при найбільших рівнях води – до 6 м. Швидкість течії у верхів'ї дуже велика – до 1-1, 2 м/с, під час паводків сягає 4 м/с. Дно кам'янисте. Береги дуже порізані, лісисті. Нижче міста Чернівці ріка виходить на рівнину. Тут її русло часто міняє свій напрямок, а швидкість течії сповільнюється. Річка Прут характеризується підвищеним зимовим стоком і часто виходить з берегів під час весняних паводків або літніх дощових паводків.

Прут бере початок у Східних Карпатах, біля підніжжя найвищої точки українських Карпат – гори Говерла, а потім протікає через дві області в Україні

Івано-Франківську та Чернівецьку, а також по кордону з Молдовою та Румунією.

Від Говерли Прут тече на схід в сторону Яремче та Чернівців. Через 100 км нижче за течією річка повертає на південь і утворює природний кордон між Молдовою та Румунією. Починаючи з міста Ясси, Прут стає судноплавним і впадає біля м. Галаца в Дунай, недалеко від місця впадання самого Дунаю в Чорне море.

Прут є другою за величиною річкою Молдови. Його басейн займає понад 24% площі країни. Якщо у своїй верхній течії річка Прут – гірська, то в межах Молдови її течія стає спокійною, долина сильно розширюється, береги невисокі, тераси добре виражені. На Пруті розташовані такі відомі міста як Ворохта, Яремче, Коломия, Чернівці, Новоселиця, Унгени, Леово.

Річка Прут та історія

Про існування річки Прут знали навіть римляни (в давнину грец. Pyretos, Poras). Прут – місце паломництва багатьох туристів в Карпатах. Подорожуючи в цих районах, слід пам'ятати і про багату історію. Тут відбувалися важливі події не тільки для України, але й для Європи. В 1470 році воєвода Стефан зупинив навалу татар. У 1563 році через Прут перейшов князь Дмитро Вишневецький з козаками, а в 1621 році перехід зі своїм військом зробив султан Осман, який зазнав поразки під Хотином, що на Буковині. Уже в болгарських літописах 1680 р. Прут згадується під назвою Бурат. Біля Прута в битві з молдаванами був смертельно поранений син Богдана Хмельницького Тимофій.

Прут і його притоки

Основними притоками Пруту на території України є невеликі та більш значимі річки з романтичними назвами Пістинька, Рибниця, Черемош, Жижия, Турка, Тлумачик,

Чорнява, Черлена, Рингач, Рекітнянка. Одна з найбільш відомих річок, що впадають у Прут, права його притока – річка Черемош (завдовжки 80 км) – утворюється в результаті злиття річок Білий Черемош (50 км) і Чорний Черемош (37 км). Цим рікам властиві швидка течія, високі скелясті береги і дрібні перекати з кам'янистим дном. Черемош, у часи повноводдя, добре придатний для туристичних сплавів. Схожі на Черемош характеристики течії і берегів має й інша права притока річки Прут – річка Рибниця, завдовжки 54 км. Середня глибина річки Прут упродовж верхніх двох третин його течії відносно невелика і не перевищує 1-2 м, тому судноплавство тут досить утруднене. У нижній частині течії Прута від гирла до впадання в нього річки Жижії (протягом понад 200 км) глибина всюди становить не менше метра, тому тут Прут може бути судноплавний для невеликих суден.

Прут як об'єкт туризму

Мальовничі гірські береги, бурхливі перекати роблять Прут привабливим для туристів. Адже відразу після своїх витоків – джерела, Прут утворює Прутський водоспад, поряд з яким проходить чи не найбільший мальовничий маршрут на Говерлу. Водоспад має шість каскадів, висота найбільшого – 12 м. Загальна висота падіння води досягає 80 м. Якщо ви зважилися піднятися на Говерлу, то Прут можна побачити тут на відстані трохи більше 2,3 км від бази «Заросляк», звідки починається підйом. Вниз за течією до водоспаду Пробій також поспішають багато мандрівників. Прут вражає не тільки красою, чистотою води, бурхливим потоком і кількістю мальовничих місць, а й риболовлею і кількістю птахів. Сьогодні на річці розташовані популярні українські курорти Західної України: Ворохта, Коломия, Яремче.

Рафтинг на ріці Прут

Рафтинг на Пруті називають одним з найтриваліших та найскладніших для проходження серед всіх річок Українських Карпат. Річка від Ворохти до Яремчі (довжина близько 30 км) дуже бурхлива, без плесових ділянок. Велика швидкість течії і нескінченна вервечка порогів потребують постійної уваги і майстерності під час сплаву. Цей відтинок Пруту вважається найскладнішим і

найцікавішим для рафтингу на високій воді. Тут трапляються різноманітні пороги середньої складності, серед них Триступінчатий в кінці Ворохти, Водоспадний поруч з селом Микуличин, косий між селами Микуличин та містом Яремче.

Найскладнішою водною перешкодою є Яремчанський каньйон, довжина якого майже два кілометри. Каньйон починається в місті Яремче біля турбази «Гуцульщина» на правому березі і простягається на 200-300 м до водоспаду Пробій. Каньйон змушує майже без зупинок, з невеличкими перервами, долати досить складні пороги: Прикарпатський, притиск Довбуша, і найскладніший – водоспад Пробій.

Значно потужніший водоспад Пробій розташований в місті Яремче і є дуже популярним об’єктом туризму. Над водоспадом є міст, що веде до сувенірного ринку. Пробій має висоту приблизно 8 м, а кут нахилу до 45 градусів.

Риболовля на річці Прут

Рибальство на річці Прут не має великого промислового значення. Рибна фауна ріки, загалом, подібна до Дунайської. Сприятливі кліматичні умови долини Прута і багатство його флори обумовлюють надзвичайно багату фауну птахів.

У верхній течії річки Прут і його притоках найчастіше трапляються форель, головень, піскар, бистрянка, щиповка, підкаменник, дещо рідше – лосось дунайський, підуст, минь, вусань, уклея, дуже рідко – рибець, бички, голець, чоп. У середній течії водяться головень, підуст, піскар, рибець, вусань, уклея, щиповка, чоп, рідше – жерех, щука, бистрянка, голець, окунь, ще рідше – плотва, язь, густера, короп, лящ, гірчак, сом, минь, йорж. У заплавних водоймах переважають щука, лин, піскар, короп, карась, в'юн, окунь, менше – язь, плотва, голець і найбільш рідкісні – лящ, уклея, гірчак, йорж, колючка. Різноманітність риби робить рибальство на Пруті захоплюючим і непередбачуваним.

Легенда про річку Прут

Річка Прут має свою романтичну легенду. В одному з гірських селищ жив парубок Прут. Якось він забарився працюючи, і вирішив переночувати в горах. Хлопцеві наснився сон – ніби біля нього сидить зеленоока дівчина в зеленому вбранні гладить його волосся і щось наспівує. Коли Прут спробував доторкнутися до красуні – вона зникла, тільки залишила на гілці зелену стрічку. Прут забрав свій трофей і вирішив будь-що відшукати незнайомку. Наступного вечора він знову залишився у горах і таки зустрів дівчину на ім'я Говерла. З того часу Прут не приходив додому – закоханий, ночами блукав з Говерлою горами. Але виникли труднощі: у Прута в долині жила старенька мати, а Говерлу до людей не відпускав батько – гірський цар. Він прокляв доньку, і вона в сльозах прибігла до смереки просити поради. Та навчила: щось зашепотіла на вухо, потім дівчина ступила на край прірви, зашумів вітер, розпочалася страшенна злива, а на ранок коли все вщухло, на місці старої долини побачили високу гору, що сягала білою вершиною до хмар. Пруту стало тривожно, побіг він шукати кохану, а коли дізнався що вона перетворилася на гору, більше не повернувся до людей. Згодом межи гір побігла швидка річка, яку назвали Прутом, а гору біля ніг якої в'ється Прут, – Говерлою…

Інший варіант легенди оповідає, що коли батько Говерли не дозволив дівчині бути разом з коханим, то сховав її, перетворивши на гору. Прут довго шукав дівчину, аж поки не зустрів старого діда. Той повідомив, що юнак мусить дійти до сходу сонця на вершину гори і тоді Говерла знову стане людиною. Прут поспішив виконати умову: продирався через хащі, переходив в брід гірські потічки, але забарився і не встиг до сходу – тоді сів під ялинку і гірко заплакав, а з того місця, де він проливав сльози, взяла початок річка, що вже століття обіймає Говерлу. Ту річку згодом назвали Прут.

ДНІСТЕР – ПРИРОДНЕ ДИВО УКРАЇНИ

Який чудовий вечір на Дністрі!
У воді верба полоще віти,
Звучать гітари струни чарівні
І аромат п'янкий дарують квіти.
Шумлять жита біля ріки,
Зоря на воду задивилась.
На березі дівчата, юнаки
Пісні співають, ватру розпалили.
Пливе тихенько човен по воді
І ось уже до берега причалив.

Стефанія Семирозум

Дністер (стародавня назва – Тірас) протікає територією України і частково Молдови. Починається в Українських Карпатах поблизу села Вовчого Турківського району Львівської області на абсолютній висоті близько 900 м і впадає в Дністровський лиман Чорного моря в Одеській області. Довжина Дністра – 1362 км, з них в Україні – 925 км. За довжиною Дністер – третя річка в межах України (після Дніпра й Південного Бугу) та дев'ята в Європі.

Дністер, проходячи вздовж плато, на своєму шляху, зустрічає гранітні виходи. Кам'яні скелі утворюють узбережжя, висота якого часом сягає 250 метрів, а сам канал звужується до 100-200 метрів. Від Галича до Хотина річка утворює Дністровський каньйон, найбільший в Європі (його довжина становить 250 км). З 2008 року його внесено до списку семи природних чудес України.

У каньйоні Дністра є багато історичних та археологічних пам'яток. Фантастичної краси пейзажі вражають зір допитливих туристів. Багатство природних (ботанічних, геологічних), архітектурних і культових пам'яток є в долині Дністра. Гірські породи, з яких складені береги річки, у висоту досягають 150 м, оберігають літопис цього краю майже за півмільярда останніх років.

Дністер у середній течії слугує історичним кордоном між давніми культурно-етнографічними регіонами - Буковиною та Галичиною, у середній та нижній – між Поділлям та Бессарабією.

Живиться Дністер від дощових вод та сніготанення й має свою характерну рису – паводковий режим, що зумовлюється значним коливанням зимових та літніх опадів. Так, щороку на річці відбувається по кілька паводків, особливо після випадання зливових дощів влітку або стрімкого сніготанення навесні. Причиною паводкового стану є низька місткість русла річки через її круті береги та вузькі заплави.

Води Дністра використовуються для водопостачання Чернівців, Одеси, та для зрошення причорноморських степів. Долина Дністра і його приток має важливе рекреаційне значення для тих територій, по яких він протікає. Екологічні умови Дністра ускладнюються забрудненими скидами промислових підприємств, зокрема хімічних.

Найбільше приток Дністер приймає в середній (подільській) течії, де впадають: Золота Липа, Стрипа, Серет, Збруч, Смотрич, Ушиця, Мурафа та ін. Дельта Дністра – це місце гніздування багатьох птахів, на її території росте чимало рідкісних видів рослин.

На Дністрі споруджено три гідроелектростанції та два великих водосховища – Дністровське в Україні, Дубоссарське в Молдові. Ріка судноплавна в середній і нижній течії. На Дністрі розташовані міста Хотин, Могилів-Подільський, Ямполь, Сороки, Заліщики, Кам’янка, Дубосари, Бендери та ін.

Флора і фауна Дністра

Дністер є однією із найкрасивіших річок України, і подорожуючи вздовж річки, можна насолодитися її мальовничими ландшафтами. У Дністра високі скелясті береги, висота яких досягає двох метрів, а русло річки утворює водоспади і невеликі острівці. Серед скель є входи в таємничі печери, однак родзинкою річки вважається все ж таки каньйон.

Дністер багатий на велику кількість риби, всього налічується близько 40 її різновидів. Тут водяться: окунь, підуст, судак, густера, короп, краснопірка, сом, жерех, верховодка, із рідкісних видів – це вирезуб, марена, стерлядь.

Ліси в басейні річки вкривають схили Карпат, а вершини їх зайняті луками – полонинами. В горах на висоті переважають хвойні породи дерев, а нижче – листяні. У рівнинній частині басейну Дністра лісів небагато, переважають листяні породи: дуб, ясен, клен, липа, граб, у західній частині Поділля зустрічається бук. У лісах водяться козуля, борсук, заєць, білка, вепр, ласка, кіт лісовий, іноді трапляються олені та рись.

Також вражає різноманітність птахів, найчисленнішими видами є: берегова ластівка, пелікан, лебідь, великий та малий баклан, чапля, лелека чорний та рибалочка, на островах водиться чимало мартинів і крячків. Крім того, на луках пониззя Дністра живуть коровайки та жовті чаплі, які занесені до Червоної книги України.

Значення річки для суспільства

Дністер упродовж багатьох тисячоліть відігравав роль основної транспортної артерії, що зв'язувала Прикарпаття й Пониззя з Балканами і Близьким Сходом. У далекому минулому з півдня річкою доставлялись вироби з металу, античний посуд, тканини тощо, а племена Подністров'я вивозили хліб, хутро, шкіру. З часів Київської Русі до середини XIX століття Дністром сплавляли до чорноморських портів цінну деревину, вивозили зерно, хутро, мед, віск, зброю, вироби місцевих ремісників.

Тепер господарське значення Дністра зросло. Він дає питну воду для великих та малих міст, зокрема і для Одеси. Крім того, річка приводить у рух турбіни Дністровської ГЕС та Дністровської ГАЕС. Дністровський гідровузол є стратегічним об'єктом для України, адже він здійснює надійне електро та водопостачання населення і промисловості. Дністровське водосховище, яке створено греблею Дністровської ГЕС, використовується для зрошення полів, розведення риби та здійснення судноплавства.

Галицьке море – так ще називають Дністровське водосховище і це дійсно море, тільки вода в ньому не солона, проте чиста і придатна для купання. Тому водосховище використовується також для оздоровчих заходів і є досить популярним місцем для якісного відпочинку, де можна покупатися, порибалити і насолодитись неповторною красою Дністровського каньйону.

Цікаво, що у Дністра, як і у Дніпра, також є свій день. Так, щороку у другу суботу липня відзначається Міжнародний день Дністра.

Легенда про Дністер

Кажуть, десь далеко в Карпатах є такий дід, що керує підземними водами. Він їх тримає під землею і випускає лиш скільки треба, бо якби всі вирвалися на волю, то наробили б великої шкоди. А так ходять вони підземними льохами, дають поживу лісам, травам і навіть на високі гори просочуються.

Якось бігав там попід землею прудкий потічок, заглядаючи у кожний куточок, натрапив на вузеньку щілину в землі, визирнув на білий світ і аж очі затулив – світло так його вразило, що мало не осліп. Але згодом, коли очі звикли до сонячного світла, замилувався потічок на зелену землю і синє небо, а потім побіг до діда і став проситися нагору, на білий світ.

Дід посварив пустуна, а коли побачив, що той не жартує, став відраджувати, аби не йшов туди, бо на світі зле – взимку студено, а влітку душно, що люди будуть над ним збиткуватися. Але потічок так просився, що дід зрозумів: його вже ніяка сила не спинить.

Як так, то йди, – сказав йому, – але про нас не забувай. Хто звідси виходить – назад не вертається, вода догори не тече. І ти будеш бігти, бігти вниз, доки не добіжиш до моря. А як добіжиш, то воно тебе прийме до себе і вже не пустить.

Потічок уже зібрався вибігати, та дід притримав його і каже:

– Зачекай. Ось, візьми собі два камінці, сховай добре. Як добіжиш до моря, покажеш йому, аби воно знало, з якого ти роду і звідки.

Потічок вхопив камінці і побіг, аж зашуміло. Дорогою почав людям служити. Вони ставили млини, і він їх крутив, бо ж оминути їх не міг. Жінки

приходили зі шматтям, і він мусив їм його полоскати. Чоловіки приходили ловити рибу, і він уже не боронив, звикся з ними.

Так він добіг аж до моря. Привітався з тими величезними хвилями, передав поклін від свого діда і став проситися, аби море прийняло його до себе. Море зашуміло і каже:

– Гаразд, я тебе прийму, та скажи ж, як називаєшся.

– Не знаю.

– Ти не знаєш, але я маю знати, кого беру до себе.

– Дід дав мені два жовтенькі камінчики, щоб показати тобі.

– Покажи.

Потічок -лап-лап довкола себе, а камінців нема.

– Ви знаєте, я їх дорогою на дні стер.

– На дні стер, то на дні стер, – відказало море. – Якщо так, то відтепер будеш називатися Дністер.

Існує ще й інша **легенда про Дністер**. Колись у давнину тут, де Дністер зараз плине, протікав собі маленький безіменний струмок, а вздовж нього люди жили. Були серед них мисливці, хлібороби. І мали вони свій календар. Чи то сіяти треба було, чи свята якогось чекали, то щоб не збитись з ліку, вони кожен день позначали на піску, що був на березі струмка, позначками. Що не день, то нова позначка. По тих позначках вони знали, скільки днів залишилося, наприклад, до весни.

Але одного разу струмок розлився на довколишні поля і затопив береги. Коли вранці вода спала, вийшли люди на берег, а їхніх позначок на піску нема.

- Хтось дні стер, – бідкались люди, і самі собі відповідали:
- Та хто?! Струмок дні стер.

З того часу і стали називати струмок, який дні стер, – Дністер.

Тепер це вже не струмок, а велика річка. А бере вона початок аж у самих Карпатах з-під могутнього дуба, де вода пробила одного разу дно, і б'є угору фонтаном вище того дуба.

А за **третьою легендою**, Дністер витікає з урочища Старе поле невеличким потічком. І що далі тече, то більшим робиться, бо в зливу вимиває собі глибоке дно. Люди після кожної зливи казали, що потік «дно стер». Від того й назвали його Дністер.

РІЧКА ПУТИЛА

Річка **Путила** (а ще інші її назви Путилка, Путилівка) протікає територією колишнього Путильського району. Вона бере початок на північно-східних схилах хребта з одноіменною назвою Путила на південному заході від села Плоска. Протяжність її 42 кілометри. Це права притока річки Черемош. А ще в неї впадають та живлять своїми водами невеликі річки Демен, Лустун, Фошки, Кетлерівка, Бисків, Ріпень, Сторонець, Дихтинець, Миші. На часом стрімких, повноводних, а часом обмілілих берегах розташоване одноіменне селище Путила, адміністративний цент громади. Це осередок гуцульщини на Буковині, центр народних промислів, неповторних народних традицій, які тут зберігаються. Існує народний переказ про так званих бродників – народність з корінням тюрків, хозарів, булгарів й слов'ян. Кажуть, що карпатські знахарі пішли саме від них. Путила пов'язується в українській літературі з ім'ям Юрія Федьковича, який тут народився, і тут, в Путилі є змога відвідати його музей-садибу.

БІЛИЙ І ЧОРНИЙ ЧЕРЕМОШ

Черемош починається від злиття двох річок – Чорного і Білого Черемоша недалеко від села Устеріки і впадає в Прут неподалік від села Неполоківці. Це найбільша притока річки Прут. По ній проходить кордон між Чернівецькою та Івано-Франківською областями. Верхня частина річки впродовж 33 км лежить у вузькій гірській долині з дуже стрімкими схилами, вкритими лісами, вище яких – полонини. Русло річки звивисте, швидкість течії висока. Тут є два пороги Кетлище і Сокільський.

В передгірно-рівнинній частині (довжина 47 км), яка починається після виходу річки з гір за містом Вижниця, Черемош протікає в широкій долині (3-5 км і більше), його схили стають невисокі, пологі, терасові. Річка широко

розливається під час весняних повеней і заходить далеко на заплави, порослі верболозом, чагарниками, вільхою та ін. Швидкість течії падає, річка відкладає товстим шаром все, що принесла з гір. Через ці гравійні поля річка промила безліч рукавів, які після кожного паводка змінюють своє місце. Вже ближче до гирла з'являються невеликі розширення долини, де розміщені села. Живиться ріка талими та дощовими водами.

Ширина річки разом з островами і притоками від 70 до 500 м. Його притоки це Путила, Волиця, Товарниця, Виженка, Марисюків потік, Бережниця, Писарів. Варто наголосити, що Чорний Черемош теж має багато приток, найбільші з яких Дземброня, Шибена, Бистрець, але всі ці притоки ліві, і витоки їхні знаходяться високо на схилах Чорногори, де до кінця червня лежить сніг.

Подорожуючи Путильщиною, туристи милуються бурхливою річкою Черемош, що користується великою популярністю: про неї складають пісні, легенди, повір'я. В ній дух горян, що гордо називають себе гуцулами.

Протягом багатьох століть Черемош був для гуцулів рікою життя, рікою-годувальницею, джерелом краси та натхнення. Він надихав багатьох поетів, художників, композиторів. Слухала пісню його хвиль Леся Українка, не раз походжав у Криворівні берегами бистрої ріки Михайло Грушевський разом із Франком та Стефаником. Могутнє українське пісенне тріо – Володимир Івасюк, Назарій Яремчук, Левко Дутківський – оспівали цю диво-річку. Існує легенда, що до схід сонця злітаються з Чорногори найдужчі орли полоскати свої дзьоби і крила в бистрині, де зливаються Білий і Чорний Черемош, несучи водограї, щоб химерними закрутинами обіймати задумливі гуцульські гори.

Ріка повниться несподіваними поворотами русла, порогами, шиверами, водоскидами, тіснинами, водовертями, які ні на хвилину не дозволять послабити увагу під час сплавів. Черемош має два обличчя: гірське та передгірно-рівнинне, тож після бурхливих пригод у його верхів'ях сповна відчуваєш радість спокійного відпочинку в пониззях.

Перш за все, спробуємо розгадати таємницю походження назви «Чорний Черемош». Чому «Черемош» і чому «Чорний»? Окремі дослідники звертають увагу на те, що першою назвою цієї багатоводної і бурхливої гірської річки була дуже проста назва – Ріка. Її підтверджує і стара назва сучасного села Зелене – Зелена Ріка, яке більш як на 50 км простяглося вздовж берегів Чорного Черемошу аж до його витоків із схилів Чивчинських гір (біля кордону із Румунією).

Можливо, у давні часи велична назва – Ріка – була дана цій річці тому, що для гуцулів, які народжувались, жили й помирали в Карпатах, усі інші країни світу асоціювалися з Гуцульщиною, а всі ріки світу – просто із Рікою. Спочатку село Зелене мало назву Зелена Ріка, що походила від колишньої назви річки Чорний Черемош – Зелена Ріка. Село називали в минулому також і Підчорногора тому, що воно розміщене на східних схилах Чорногірського хребта.

Інша притока Черемоша – Білий Черемош – най екстремальніша річка Карпат. Саме тут розташовані пороги високої категорії складності, які носять ступінчастий характер. Сюди з'їжджаються любителі екстремального відпочинку на воді, щоб позайматися рафтингом і провести час на природі. Найяскравіший період сплавів – з кінця квітня і до середини травня, адже саме в цей час річка повноводна і постійно змінює напрямок через зміни погоди.

З різних причин екологічна ситуація з малими річками в Українських Карпатах до недавна була дещо краща за стан рівнинних річок в інших регіонах України. Звісно, цьому сприяв і гірський характер їх водотоків, і в десятки разів більша водність територій Карпатських областей. Втім, наступ на малі гірські річки іде широким фронтом. Від інтенсивної забудови прируслових долин житловими, рекреаційними і промисловими будівлями з їх слабо очищеними стоками – до інтенсивних рубок лісу на схилах гір. Від хімічного забруднення земель і підземних водойм внаслідок сучасного сільськогосподарського

виробництва – до забудови малих і міні ГЕС (МГЕС) дериваційного типу та ще й з водонапірними греблями.

За останні 10-15 років спостерігаємо ще одні ганебні і вкрай шкідливі для малих річок явища: забруднення їх берегів тисячами тон твердих побутових відходів (ТПВ) та несанкціонований забір піщано-гравійної суміші прямо з русел.

Не можна не згадати і про браконьєрські способи лову риби на зразок рибальських сітей, електрошоку чи вибуху.

Річки Чорний і Білий Черемош та їх притоки, які при недбалому поводженні з побутовими і промисловими відходами інколи стають сміттєзвалищем та середовищем для поширення різних інфекційних хвороб і епідемій. Лише розумне збереження та використання водних ресурсів забезпечить їхню придатність для майбутніх поколінь. «Чисто не там, де прибирають, а там, де не смітять». Цю народну мудрість треба нагадати кожному, хто ще не усвідомив що треба оберігати природу для наших нащадків.

Щорічно з метою проведення заходів по очищенню берегів річки Черемош та привернення уваги громадськості до екологічних проблем, щодо збереження чистоти водних ресурсів, а також виховання бережливого ставлення громадян, особливо молоді, НПП «Верховинський» проводить екологічні акції.

Білий Черемош зберіг унікальні екосистеми, рослинний і тваринний світ, котрих немає ніде у Європі. Білий Черемош все ще перлина, хоча і поранена ГЕСівцями, браконьєрами і людьми, що від байдужості викидають сміття на його береги. Тут все ще зберігся дунайський лосось і ціла низка інших рідкісних видів риб. Тут все ще унікально чиста вода і величезні можливості для розвитку туризму. І величезна сила духу людей, котра попри складні умови життя не втратили відчуття прекрасного і любові до рідної природи.

Дунайсько-Карпатська програма Всесвітнього фонду природи WWF, спільно з місцевими мешканцями і екологічною громадськістю, працює для

збереження унікальних річок Українських Карпат, підтримки громад і розвитку неруйнівної для довкілля енергетики. На їхню думку, на річках Білий Черемош і Черемош, котрі є особливо цінними річками, необхідно створити природоохоронні території для захисту унікальних і вразливих екосистем. Крім того, на річках басейну Черемошу необхідно заборонити будівництво нових гідроенергетичних об'єктів. Щодо існуючих ГЕС у Пробійній та Яблуниці, то необхідно зобов'язати власників вжити заходів, щоб максимально зменшити вплив ГЕС на річкову екосистему, збудувати нормальні рибоходи і рибозахисні споруди. Крім того, необхідний суворий контроль за забезпеченням екологічного стоку існуючими ГЕС у меженний період. А «зелений тариф» вимагає справжнього «озеленення», тобто обов'язкових екологічних критеріїв, виконання котрих унеможливить руйнування екосистем малою гідроенергетикою.

Легенда про річку Черемош

Легенди розповідають, що назва Чорний Черемош пішла від темних вод, що несе потік серед заліснених берегів. А Білий Черемош – бо вода в ньому піниться і нуртує на камінні, аж біліє під сонцем. Інші джерела стверджують, що назви сягають язичницьких часів, коли білий колір асоціювався зі світом Праві – світом Богів, усім позитивним, а чорний – зі світом Наві – світом духів Підземелля, в більшості небезпечним.

Етнографи подають нам матеріал, що за давньою народною традицією у гуцулів було прийнято, щоб усі північні притоки річок називати прикметником «чорний» (північ – ніч – чорний), а південні притоки – «білий» (південь – день – білий). А тому Чорний Черемош можна розтлумачити як – «північна притока бурхливо-шумливої ріки».

За красивою гуцульською легендою, з Чорного моря водою можна дістатися до Святої Землі рахманів, що живуть святим життям. Споконвіків Черемошем пливуть шкаралупки великодніх писанок до святих рахманів. У такий спосіб річка Черемош – Священна Ріка гуцулів – несе свої води від

Українських Карпат до Чорного моря і з’єднує гуцулів з усією Україною та цілим світом.

СІРЕТ

Басейн Сірету займає майже 21% площі області. Утворюється завдяки злиттю багатьох потоків, таких як Бурсуків, Чорниш, Зубранець та ін., які беруть свій початок біля східного схилу гір Шурдин (Альт-Лунгул) і до впадання Малого Сірету біля Сучеван називається «Великий Сірет». На початку він тече на північ і біля Берегомету повертає спочатку на північний-схід до Лукавців, звідси на південний схід і цього напрямку він дотримується до свого виходу з краю (біля Гура-Мольниця). У краї його довжина складає 151 км. Його спадистість, яка у верхів'ях складає 12 м, у середній течії опускається до 1-5 м на кілометр. Сірет біля Галаца впадає у Дунай.

На Буковині ріка, через свою не глибокість, непридатна для сплаву.

Її лівими притоками у краї є наступні: потоки Лопушна, Сухий, Мігорда, Солонець, Глибочок, Котовець та Мольниця. Її правими притоками є потоки Мигова, Биків, Тисовець та Дубовець, а також Малий Сірет.

Малий Сірет, що утворюється завдяки злиттю потоків Думітріца, Комарешти та Гільче, які беруть свій початок у горах Томнаків, тече східніше і біля Сучевен впадає у Великий Сірет. Справа у Малий Сірет впадають біля Петрівців Серетел та потік Чудин (нині Чудей).

На території Чернівецької області починається верхів’я р. Сучави – притоки Сірету, басейн якої займає приблизно 5% площі області.

ВИЖЕНКА

Це ще одна з малих річок Буковини, назва якої асоціюється з назвою мальовничоно села Виженка. Протікає вона у межах Путильського (витоки) і Вижницького районів Чернівецької області і є правою притокою Черемошу. Довжина її всього 16 км, площа басейну 51,6 км². Річище слабо звивисте, з численними перекатами та водоспадами. Дно кам'янисте, течія швидка. Бувають руйнівні повені.

Витоки розташовані на східній околиці села Розтоки Путильського району при південних схилах гори Бозна (950 м). Річка тече переважно на північ, роблячи кілька зиґзаґів – на північний захід і на північний схід. Впадає до Черемошу в межах міста Вижниці. Має притоку Лисковець (праву) та невеликі гірські потічки.

На берегах річки є кілька мінеральних джерел, серед яких найвідоміше – «Лужки» (залізисто-сульфатно-алюмінієвого типу). У верхів'ях річки розташований ландшафтний заказник «Лужки».

Додаток

ВІРШІ ПРО РІЧКИ

ДНІСТЕР

…В погожий час і в час негоди
Пливе одвічно, як тепер,
Дитя вкраїнської природи
Із гордим іменем - Дністер.

Михайло Казимирчук

***

Хвилі Дністрові плинуть у даль,
В сонячних ритмах їх магістраль,
В сонячних пульсах їхня снага
Всі перешкоди перемага...

Не зупинити плину ріки,
Не повернути дальні роки...
Рух споконвічний – завжди вперед,
Час безупинний – руху по впред.

Михайло Казимирчук

ДНІСТЕР

З гірських потоків і потічків
На полонинах і верхах
Стрімка утворюється річка,
Що й на хвилину не вщуха:
Гуркоче в скелях,
Камінь точить,
Всі інші звуки заглуша,
Неначе з гір Карпатських
Хоче
Камінна вирватись душа.
І річка вже стає рікою
Й десятки менших рік прийма,
Добро несе
Та й лихо коїть,
І втриму їй у цім нема.

Іван Низовий

ПРУТ

Прут - не прутик,
А ріка
Вельми чималенька,
З гір карпатських витіка
І біжить хутенько
Мимо довбушевих скель,
Вперто русло риє
Від яремчанських осель
Ген до Коломиї.
Навпрошки, по манівцях
Черемош приймає
І в чудових Чернівцях
Плесо розширяє.
Новоселицю мина
(Сторона чудова!)
Ну а далі – сторона
Вже чужа – Молдова;
І в румунській стороні
Топиться в Дунаї,
Там, приблизно, де Рені
В українськім краї.

Іван Низовий

Вірші, пісні та сценарії про річки

Електронні ресурси:

1. Вірші та пісні про річки Тернопілля : [Електронний ресурс] // Сайт «Історико-краєзнавчий проект Жнибороди – Бучаччина – Тернопілля» : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://zhnyborody.te.ua/index.php?option=com_content&view=featured&Itemid=101 . - Назва з екрану.
2. Виховний захід «Брини, брини річечко голуба…» : [Електронний ресурс] // Сайт «Українська педагогіка» : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://ukped.com/plan-konspekti/prirodoznavstvo/6691-vykhovnyy-zakhid-bryny-bryny-richechko-holuba.html. - Назва з екрану.
3. Низовий, Іван. Блакитні вени України : [Електронний ресурс] // : Сайт «Весела абетка» : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://abetka.ukrlife.org/nyzovyi_veny.html. – Назва з екрану.
4. Прут ріка : [Електронний ресурс] // : Сайт «Наше. Тексти пісень » : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://nashe.com.ua/song/6192/album/484/ . – Назва з екрану.
5. Самойленко, К. Виховний захід «Вода – джерело життя»: [Електронний ресурс] // : Сайт «Комунальний заклад Сумської обласної ради Путивлська загальноосвітня школа-інтернат I-II ступенів» : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://internatputivl.com/2017-2018/kviten/voda-dzherelo_zhittja.pdf. – Назва з екрану.
6. Старезний Прут : [Електронний ресурс] // : Сайт «poem. Поетичний клуб» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://poem.at.ua/publ/lirika/pejzazhna/stareznij_prut/7-1-0-255. – Назва з екрану.

Вікторина про річку Прут

1. Де бере свій початок річка Прут?

   (Річка Прут бере свій початок на південно-західному схилі гори Говерли на відстані приблизно 15 км на південний схід від селища Ворохта на висоті 1750 м над рівнем моря, у межах Надвірнянського р-ну Івано-Франківської області).

2. Яка довжина річки Прут?

   (Довжина річки Прут становить 967 км, з яких 272 км припадає на Україну).

3. Куди впадає Прут?

   (Річка Прут впадає в Дунай біля села Джурджулешти (Молдова).

4. Яка максимальна глибина річки Прут?

   (Глибина Прута невелика: 0,5-1,5 м. Максимальна глибина – 20 м водоспад Пробій, місто Яремче).

5. Яка риба водиться в річці Прут?

   (У верхній течії річки Прут трапляється форель, головень, піскар, бистрянка, щиповка, підкаменник. У середній течії водяться головень, підуст, піскар, рибець, вусань, уклея, щиповка, чоп. У заплавних водоймах переважають щука, лин, піскар, короп, карась, в'юн, окунь).

КНИГИ РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ЧИТАННЯ

1. **Географія Чернівецької області : навчальний посібник** // За ред. Я. І. Жупанського . – Чернівці, 1993. – 190 с.
2. **Довкілля Буковини** : екологічний паспорт Чернівецької області. – Чернівці : Зелена Буковина, 2007. – 96 с. + 4 с. кол. вкл.
3. **Жупанський Я. та ін. Географія рідного краю**. Чернівецька область : підручник для 5 класу загальноосвітніх шкіл // Я. Жупанський та ін. – Чернівці: «Місто» - «Рута» , 2002. – 160 с. : іл.
4. **Заповідні перлини Буковини : атлас-довідник.** – Чернівці: Друк Арт, 2017. – 256 с.

5. **Захарчук В., Чурчун Г. Туристські ріки Карпат** : путівник. – Чернівці: Видавнічий дім «Букрек», 2006. – 176 с.
6. **Козак К., Фішер Е. Краєзнавство Буковини**. – Чернівці : «Золоті литаври», 2006. – 207 с.
7. **Легенди Карпат. –** Львів: Апріорі, 2010. – 144 с. : іл.
8. **Навчально-краєзнавчий атлас Чернівецької області.** – Львів: Львівська політехніка, 2000 . – 24 с.
9. **Природа Чернівецької області**. – Львів: Вища школа, 1978. – 157 с.

Web-бібліографія:

1. **Бушкевич, Владислава. Найкрасивіші річки України** : легенди та історії: [Електронний ресурс] // : Сайт «ukraine-is.com» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://www.ukraine-is.com/uk/nakrasivishi-richki-ukraïni-legendi-ta-istorii/. – Назва з екрану.
2. **Виженка**: [Електронний ресурс] // : Сайт «Вікіпедія» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Виженка_(річка) . – Назва з екрану.
3. **Виксюк, Михайло. Річка Прут**: [Електронний ресурс] // : Сайт «Кам'яний двір» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://kamendvir.com.ua/articles/zagalna-informaciya-pro-richku-prut . – Назва з екрану.
4. **Зітенюк, А. Річки Чорний і Білий Черемоші – гордість Верховинщини**: [Електронний ресурс] // : Сайт «Національний природний парк Верховинський» : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://nppver.at.ua/news/richki_chornij_i_bilij_cheremoshi_gordist_verkhovinshhini/2016-11-11-458. – Назва з екрану.
5. **Кондратенко, А. Річки в Карпатах: річки із справжнім гірським характером** : [Електронний ресурс] // : Сайт «Подорожі по Україні» : [веб-сайт]. – Режим доступу :https://www.ukraine-is.com/uk/richki-v-karpatax-richki-zi-spravzhnim-girskim-xarakterom/. – Назва з екрану.
6. **Легенди про воду** : [Електронний ресурс] // : Сайт «Слово про Карпати» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://carpathians.eu/slovo-pro-

karpati/legendi/ legendi-pro-vodu/legenda-pro-richku-dnister.html. – Назва з екрану.

7. **Пасічник, Анатолій. Дністер – третя за довжиною річка України** : [Електронний ресурс] // : Сайт «DNISTER» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://dnister.travel. – Назва з екрану.
8. **Рафтинг в Україні: куди поїхати на сплав по річці** : [Електронний ресурс] // : Сайт «Подорожі по Україні» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://www.ukraine-is.com/uk/rafting-v-ukraïni-kudi-poïxati-na-splav-po-richci/. – Назва з екрану.
9. **Річки Чернівецької області**: [Електронний ресурс] // : Сайт «Вікіпедія» : [веб-сайт]. – Режим доступу :https://uk.wikipedia.org/wiki/ Річки_Чернівецької _області. – Назва з екрану.
10. **Розповідь про Дністер**: [Електронний ресурс] // : Сайт «Dovidka.biz.ua» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://dovidka.biz.ua/rozpovid-pro-dnister. – Назва з екрану.
11. **Сплав по Білому Черемоші** : [Електронний ресурс] // : Сайт «Мапа Косів» : [веб-сайт]. – Режим доступу :.https://mapakosiv.if.ua/1182/ – Назва з екрану.
12. **Чорний Черемош – священна ріка гуцулів** : [Електронний ресурс] // : Сайт «Йо, мандрівки верховиною» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://verkhovyna.life/travelling/category/travelling-river/168/view. – Назва з екрану.
13. **Щоденник екскурсії: Білий Черемош – боротьба за унікальну річку триває** : [Електронний ресурс] // Сайт «WWF» : [веб-сайт]. – Режим доступу : https://wwf.panda.org/?245490/Biliy-Cheremosh. – Назва з екрану.
14. **Яновська, Марія. Дві віршовані легенди про гору Говерлу, річку Прут та озеро Синевір** : [Електронний ресурс] // : Сайт «Мала Сторінка» : [веб-сайт]. – Режим доступу :https://mala.storinka.org/марія-яновська-дві-віршовані-легенди-про-гору-говерлу.html . – Назва з екрану.

58000 м. Чернівці, вул. Шевченка, 29

тел.: 52-21-23; 52-60-41

http://bukovinchiki.cv.ua

http://children29.blogspot.com

e-mail: childlibbuk@ukr.net